

zo ma di *MIDWEEK WANDELEN* do vr za

Deze routebeschrijving na gebruik graag weer inleveren op het uitgiftepunt. © april 2020

Vragen of problemen? Bel Carine Hoogveld op 06 4150 1926

ARCHITECTUURTOCHT AMSTERDAMSCHES SCHOOL (DE DAGERAAD, DIAMANTBUURT, RIVIERENBUURT, PLAN ZUID)

ARCHITECTUURTOCHT AMSTERDAMSE SCHOOL

Vooraf

Deze wandel- en fietsroute door Amsterdam Zuid voert langs hoogtepunten van de Amsterdamse School in de omgeving van de R&ZV de Amstel.

Er zijn twee wandel- en fietsroutes.

- De route richting Amstel voert je langs de belangrijkste architecten van de Amsterdamse School en langs het Plan Zuid Berlage (7 km).
- De route richting Olympisch Stadion voert je langs plan Zuid van Berlage en tal van bruggen, beeldhouwwerken en gebouwen in de stijl van de Amsterdamse School (7 km).

De Amsterdamse School (1910 - 1940) is met haar expressieve stijl en fantasievolle vormen een reactie op de neostijlen, maar zet zich ook af tegen het rationalisme van Berlage. Je zou het ook kunnen zien als een variant op de art deco.

Kenmerkend voor de stijl is het gebruik van baksteen (vaak in afwisselende kleuren en de toepassing van verschillende materialen), een rijke detaillering (veel beeldhouwwerk) en vaak golvende gevels. Ook de huisnummers, de ladderramen, de detaillering van de ingangspartijen en de deuren zijn karakteristiek voor de stijl. De architecten ontwierpen met name grootschalige (sociale) woningbouwprojecten. Eentonigheid en massaliteit werd onder meer voorkomen door wisselende metselverbanden, gevarieerd materiaalgebruik en fantasievolle decoraties.

Vele architecten van de Amsterdamse school werkten voor de afdeling Publieke Werken, die een belangrijke rol speelde in de vormgeving van overheidsgebouwen (scholen, badhuizen, bruggen en straatmeubilair). De schoonheid van gebouwen en beeldhouwwerk moest de Amsterdamse bevolking verheffen. In de jaren dertig kwam er steeds meer kritiek op de hoge kosten van het bouwen in de stijl van de Amsterdamse School en werden de gebouwen soberder.

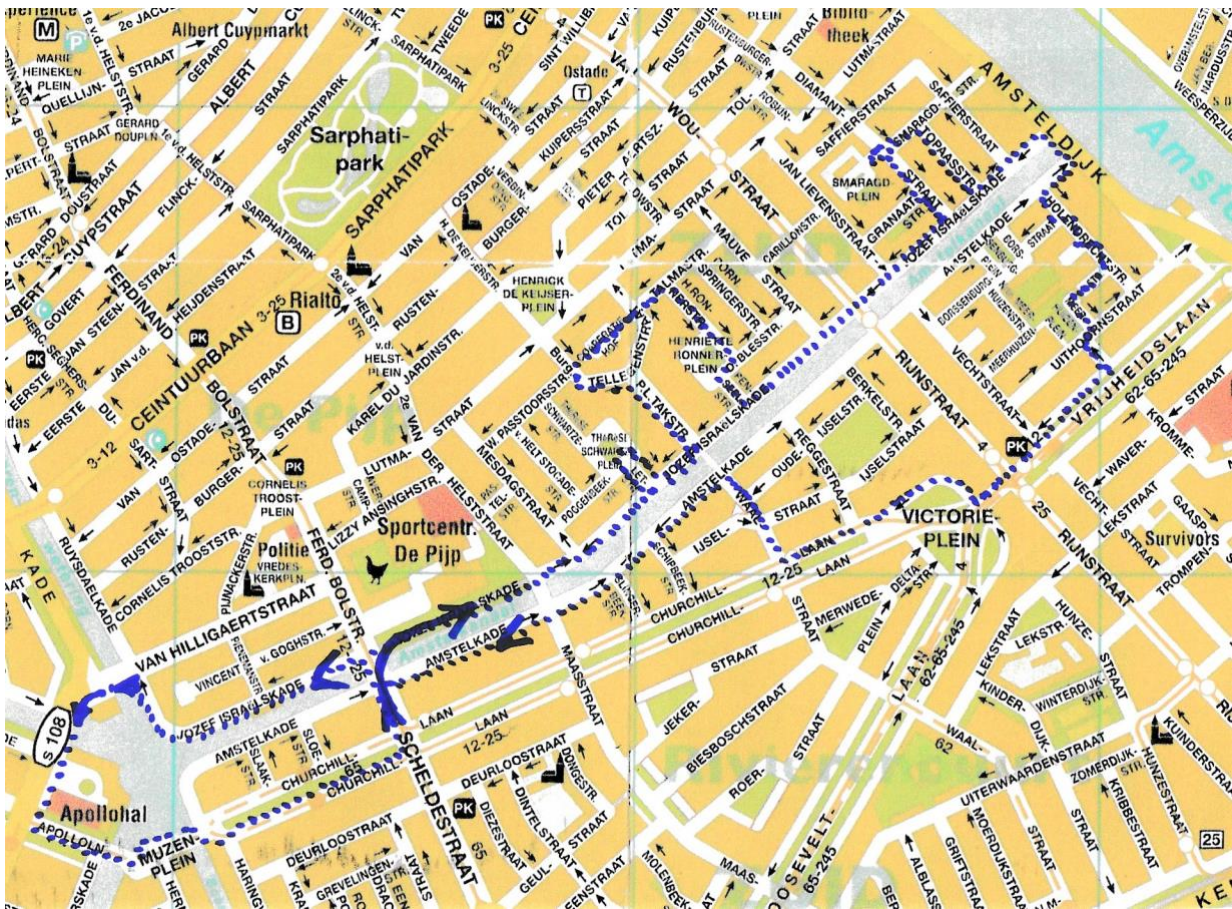
Met de woningwet van 1901 deed het rijk mee in het ontwikkelen van sociale woningbouw. Die regeling bleef voor Amsterdam ook van kracht tijdens WO I.

Het veelal socialistische gemeentebestuur maakte tijdens en na WO I een volkswoningbouw mogelijk die in Nederland, maar ook in het buitenland, zijn weerga niet kent.

Hildo Krop, die in 1916 tot stadsbeeldhouwer van Amsterdam benoemd werd, ontwikkelde een hele nieuwe beeldtaal. In plaats van oude schema's geïnspireerd op de antieke en gebruikelijke iconografie, bedacht hij zijn eigen beeldtaal, waarbij hij zich onder meer liet inspireren door socialistische dichters, volkskunst en Indonesische religieuze kunst. Zijn beelden zijn hierdoor niet altijd even makkelijk leesbaar.

De vormgeving van de bruggen is bijna altijd ontworpen door architect *Piet Kramer*. Kenmerkend zijn de smeedijzeren balustrades en het expressionistische metselwerk, en de afwisseling van baksteen en natuursteen.

Veel plezier! Opmerkingen, correcties aanvullingen zijn welkom bij Carine Hoogveld of Ida Linse: carineh@xs4all.nl, idalinse@gmail.com

WANDELROUTE

We beginnen bij Roei- en Zeilvereniging de Amstel (Hobbemakade 122).

VANUIT R&ZV DE AMSTEL LINKSAF, LANGS HET BENZINESTATION EN JE LOOPT DE MOZARTBRUG OVER

Op de brughoofden tussen de sierlijke smeedijzeren brugleuningen staan **beelden** van Hildo Krop:

Aan de linkerkant van de brug staat een vrouw met afgewend hoofd en opgeheven handen. Uit alle brugpijlers steken slangenkoppen boven het water uit en verderop staat een man met afgewend hoofd en opgeheven armen.

Aan rechterkant van de brug zie je een faun met harmonica en een faun met gitaar. De verbondenheid tussen mens en dier alsook fabeldieren (fauntjes en saters) was voor Krop een belangrijk motief. Mogelijk werd hij hierbij geïnspireerd door het boek 'Pan' van Gorter ('Eenheid van de Geest der Menschheid met het heelal'). De faun is het zinnebeeld van de ongerepte natuur en het onbewuste.

LOOP IN DE RICHTING VAN DE VERKEERSLICHTEN

In het **plantsoentje** in het midden van de weg staat rechts staat een **beeld** van een moeder met haar kind op de knie. Ze draagt een druiventros. Dit beeld van Frans Werner verwijst naar de Romeinse godin van de vruchtbaarheid, Maja (mei).

LOOP NAAR HET APOLLOHOUSE OP DE HOEK VAN DE APOLLOLAAN EN DE STADIONWEG

Het Apollo house is in 1937-1939 gebouwd naar een ontwerp van Dirk Roosenburg als hoofdkantoor van de Rijksverzekeringsbank (RVB). In de jaren dertig was zijn architectuur (met een staalskelet en het gebruik van veel glas en beton) zeer vooruitstrevend. Voor de opslag van de bijna 50 miljoen kaarten in loodzware kasten bedacht hij de lage ring om het gebouw heen. Bij latere verbouwingen is het oorspronkelijke karakter van het gebouw teniet gedaan.

Het gebouw, bijgenaamd 'de Oceaanstomer', steunt aan de voorkant op een paar zuilen die de monumentale, overdekte toegang tot het gebouw markeren. In deze ruimte bevinden zich twee hoge bronzen beelden uit 1954: 'De Beschermster en Handhaver van de Sociale Wetgeving' van Hildo Krop (man met zwaard), en 'De Beschermster van de Sociale Zorg en Gerechtigheid' van Han Wezelaar (vrouw met lam).

STEEK DE ZEBRA OVER TEGENOVER HET APOLLOHOUSE EN LOOP NAAR DE STALEN WIMPEL IN DE APOLLOLAAN

Links staat de **Apollohal** (in 1934 gebouwd door Albert Boeken in de stijl van het Nieuwe Bouwen. Het gebouw, oorspronkelijk gebouwd als tennishal, is een vroeg voorbeeld van staalskeletbouw en is een van de meest voldragen voorbeelden van het Nieuwe Bouwen in Amsterdam. In 2005 werd de hal, tegenwoordig in gebruik als basketbalhal, gerenoveerd door André van Stigt.

De stalen wimpel van Jan de Baat uit 1980, genaamd 'Amsterdam dankt zijn Canadezen', herinnert eraan dat de Canadezen over deze route in 1945 Amsterdam binnen reden .

LOOP RECHTDOOR NAAR DE HILDO KROPBRUG

Op de brug (nr. 419) zien we op de twee brugpijlers een liggend meisje en een liggende jongen op de voorplecht van een boot. De kinderen van Hildo Krop stonden model voor de beeldjes, die verwijzen naar de nieuwe generatie die haar eigen weg moet zoeken (het sturen van de boot).

STEEK DE WEG OVER EN LOOP ACHTER HET BRUGHUISJE EEN TRAPJE AF NAAR HET ROSARIUM

In dit **rosarium** (de beeldentuin van het Muzenplein) kregen negen beeldhouwers de opdracht om (ter doorbreking van de monopolie positie van Krop), beelden te ontwerpen met als onderwerp 'kind en dier.'

Marinus Vreugde (kind met golvend haar), Hubert van Lith (meisje met bal), Loes Beijerman (meisje met poes), Frits van Hall (meisje met kat en vogel), Willem IJzerdraat (meisje met poppen), Frans Werner (meisje met lam), Theo Vos (meisje met schelp), Jaap Kaas (meisje met hond) en Jan Trapman (kind met bizonkop).

Het is bijzonder dat in een periode van economische crisis (1931) kunstenaars nog opdrachten kregen. Het Amsterdams sociale beleid resulteerde in een subsidieregeling voor de kunst, die na WO II model zou staan voor de percentageregelingen voor de beeldende kunst: bij nieuwbouw van rijksgebouwen moest een bepaald percentage aan kunst besteed worden.

Aan de overkant zie je R&ZV de Amstel (Arthur Staal) liggen met de op riggers geïnspireerde dragers van de nieuwe zijgebouwen (Marco Romano).

VERLAAT HET ROSARIUM AAN HET EINDE VIA DE TRAPTREDEN. JE KOMT AAN OP DE MUZENPLEINBRUG

Op brug 420 staat een steigerend paard met een meisje tussen de voorbenen (Hildo Krop): 'Onbevangingen der Menschen tegenover het leven' (1929).

Aan de voet van dit steigerende paard is een in een klein blokje (alleen vanaf het water zichtbaar) het hoofd van een drenkeling te zien. Krop, die heel ingewikkelde iconografieën bedacht voor zijn beelden, wilde mogelijk zeggen dat je best onbevangingen kunt zijn (meisje tussen de benen van het steigerende paard), maar dat je moet blijven opletten om niet

buiten de boot te vallen. De mens is zich niet bewust van het gevaar achter hem. De smeedijzeren hekken zijn van Kramer.

STEEK DE STRAAT OVER.

Aan de andere kant van brug 420 zijn aan weerszijden dekstenen aangebracht met aan de ene kant een beeld van een jongen met konijnen (voortplanting) en aan de andere kant een meisje met eekhoorns (verzorging).

OP NUMMER 223 AAN DE CHURCHILLAAN STAAT EEN VILLA

Naast brug 420 vind je op **huisnummer 223** een woning in de stijl van de Amsterdamse School (Gerrit Jan Rutgers). In de tuin staat een beeld van een vrouw met een lotusbloem, waarvan de toeschrijving wisselt. Theo Vos wordt genoemd, maar het meest waarschijnlijk is Marinus Vreugde.

AAN JE LINKERHAND ZIE JE OP DE KOP VAN DE CHURCHILLAAN EEN BEELD

Het metershoge monument **Verschuivingen** werd ontworpen door Ben Guntenaar ter viering van het vermeende 700-jarig bestaan van de stad in 1975. Bovenop staat een kleine King Kong met een plastic vliegtuig in de hand. Niemand snapt hoe hij op een metershoog kunstwerk is beland. Volgens een post op Instagram heet het werk King vs President, 'King Kong in gevecht met Air Force One'. Het beeldje wordt toegeschreven aan Frankey, die in het dagelijks leven Frank heet en oprichter is van reclamebureau Natwerk.

VOLG DE CHURCHILLAAN TOT AAN DE VERKEERSLICHTEN, SLA LINKSAF DE SCHELDESTRAAT IN EN LOOP OVER DE BRUG.

Brug 404 Barbiersbrug met vier brughuisjes, bij roeiers bekend als de pizzabrug omdat veel pleziervaart bij pizzeria San Marco vanaf het water pizza's bestelt.

Deze brug is van Kramer, 1927. Al in 1918 werden de eerste schetsen van Kramer gepubliceerd in het blad Wendingen. In het oorspronkelijk plan was een zalenverhuurcomplex boven op de vier hoekgebouwtjes gepland (dus een extra verdieping over de brug). Maar vanwege WO I was dit financieel niet mogelijk. Uiteindelijk bleef de uitvoering beperkt tot de vier symmetrische brughuisjes, die nog altijd in gebruik zijn als winkeltjes (de huuropbrengst moest de onderhoudskosten aan de brug bekostigen). In 2004 tot rijksmonument verklaard (vanwege expressionistische vormgeving, het fraaie smeedwerk, de brughuisjes en beelden van Krop).

Op de brughoofden aan de buitenkanten van de brughuisjes ontwierp Hildo Krop vier brugversieringen: een faunskop tot de kin in het water, een opgerolde slang omgeven door golvend water, een menselijk hoofd omgeven door sterren en golven, en een vis in het water.

Op het voorstel van de buurtbewoners de brug 'Amsterdamse Schoolbrug' te noemen (2011) werd niet ingegaan; men vernoemde de brug naar de familie Barbiers (een achttiende-eeuwse schildersfamilie).

SLA RECHTSAF EN LOOP LANGS HET FIETSPAD LANGS HET OKURAHOTEL

De verlichting van de luifel van het dak van dit hotel geeft het weer van de volgende dag aan (alleen in het donker zichtbaar). Wit licht is wisselvallig weer, blauw licht belooft zonnig weer en groen belooft weinig goeds.

STEEK DE TWEDE VAN DER HELSTSTRAAT OVER EN BLIJF HET KANAAL VOLGEN. BIJ NR. 70 (VOOR HET BERLAGE LYCEUM) SLA JE LINKSAF DE PALETSTRAAT IN EN LOOP JE DOOR TOT AAN HET THERÈSE SCHWARTZEPLEIN

Michel de Klerk ontwierp samen met Piet Kramer de grote **huizenblokken van de woningvereniging De Dageraad**, die door hun detaillering ogen als een reeks stolpboerderijen. De rijke detaillering (met borstweringen, hoge schoorstenen en creatieve hoekoplossingen) is kenmerkend voor De Klerk. Na de dood in 1923 van De Klerk (de genius van het plastische bouwen) werd de bouw in soberder stijl voortgezet door Kramer (de lange gevelwand). Er werd ook minder subsidie verleend.

In tegenstelling tot 19^e-eeuwse Oude Pijp met smalle straten en individuele panden, werden bij de Amsterdamse School pleinen, brede straten en grote woningblokken ontwikkeld.

LOOP WEER TERUG NAAR DE JOZEF ISRAËLSKADE, LINKSAF LANGS HET BERLAGE LYCEUM

Deze **voormalige HBS** uit 1924 is een mooi voorbeeld van de verstrakte vormen van de (latere) Amsterdamse School, ontworpen door Arend Jan Westerman.

De in 2006 gereconstrueerde beeldhouwwerken van Hildo Krop boven op de vooruitstekende muurdam, verbeelden hoe daadkracht de mens verder helpt.

Bovenin zie je twee identieke beeldhouwwerken: 'De geboorte van de daad'. Het kind in de linkerbovenhoek stelt de geboorte van de daad voor. Het rust tegen een vrouwenhoofd aan (zachtheid). De strenge mannenkop daarboven staat voor bezonnenheid. De zittende man met gebogen hoofd boven het kind verwijst naar de twijfel. Van de drie trapsgewijs geplaatste mannenfiguren kijkt er een naar het kind, de tweede kijkt over de Jozef Israëlskade en de derde, de Daad, leidt het paard. Het geheel verbeeldt de geboorte van de goede daad, die tot menselijk geluk leidt.

Boven het naar voren uitspringende deel met balkon zijn bruine, kleinere reliëftegels te zien, met geabstraheerde mens- en dierfiguren.

De houten **voetgangersbrug** werd in 2009 herbouwd in dezelfde stijl als de oorspronkelijke brug van Kramer. De brug werd vernoemd naar de verzetsheld Han van Zomeren.

SLA BIJ DE HOUTEN VOETGANGERSBRUG LINKSAF DE PIETER LODEWIJK TAKSTRAAT IN EN LOOP DOOR TOT HET TELLEGENPLEIN

Michel de Klerk bouwde in opdracht van woningvereniging De Dageraad de symmetrische woonblokken met golvende daklijsten en steeds verder achteruit wijkende gevelwanden. De buurt moest het visitekaartje worden van de sociaaldemocratische woningbouw. De huizen beschikten over douchecabines, hetgeen voor die tijd uitzonderlijk was.

De **kraaiende haan** op de daknokken (linksboven huis nr. 30 – 32) verwijst naar de opdrachtgever (De Dageraad).

LOOP DOOR EN GA HET PLEINTJE OP

Kramer (mogelijk in samenwerking met De Klerk) ontwierp het **monument** voor burgemeester Tellegen (1928). Als Directeur van Bouw- en Woningtoezicht heeft hij (na de Woningwet van 1901) veel betekend voor de volkshuisvesting. De woningwet moest ongezonde woningen onmogelijk maken en de bouw van goede woningen bevorderen.

Het door twee rouwklaagsters gedragen portret, het vlakke beeldhouwwerk met opvliegende duiven en de belettering zijn van Chris van der Hoef als een apotheose van de burgervader.

Driekus Jansen van Galen bedacht de zes gevelstenen (een man met een houweel en een vrouw met kind) en in de kleinere stenen de bestuurlijke deugden van de burgemeester (moed, overleg, trouw en beleid). In de halve cirkels rondom het plein zijn banken verwerkt. De klokkentoren op de achtergrond bekroont de achterliggende leeszaal.

ALS JE JE OMDRAAIT ZIE JE DE HOEKPARTIJEN VAN DE PIETER LODEWIJK TAKSTRAAT

Piet Kramer ontwierp in samenwerking met De Klerk voor woningvereniging De Dageraad de opvallende **hoekpartijen** aan het Tellegenplein (1918-1923) als een verbeelding van de opkomende zon: De Dageraad (in rode terracottategeltjes).

Aan de bovenkant eindigen de torens in een stralenkrans van met lood beklede ornamenten. Net als de kraaiende haan op de daknokken verwijzen de zonnestrallen boven de wolken naar de socialistische opdrachtgever: De Dageraad'. In het gebouwtje rechts wordt in het museum de aandacht gevestigd op de bouwstijl van de Amsterdamse School. De bakstenen plastieken van een mannetje en een omhoogkijkende adelaar zijn van John Rädicker. De synthese tussen architectuur en sculptuur wordt door dit materiaalgebruik extra versterkt. De omhoogkijkende, op het oosten gerichte adelaar zou de zonsopgang kunnen symboliseren. Het omlaag kijkende mannetje de zonsondergang.

LOOP LANGS HET BEZOEKERSCENTRUM RECHTS DE BURGEMEESTER TELLEGENSTRAAT IN

GA RECHTS ONDER HET POORTJE DE COÖPERATIEHOF IN

De Dageraad kreeg de financiering van dit terrein niet rond en de grond kwam in handen van Bouwmaatschappij ter Verkrijging van Eigen Woningen, die het ontwerp toevertrouwde aan Kramer.

Architecten van de Amsterdamse School pasten vaak een soort **hofjesbouw** toe, wat de sociale betrokkenheid van de bewoners bevorderde. Denk bijvoorbeeld aan de Harmoniehof vlakbij R&ZV de Amstel. De **bol** in het plantsoentje gedenkt de voorzitter van de vereniging, L. van Buuren. Amsterdam werd geroemd als pionier van de Volkswoningbouw. De **gevelsteen** van Trapman boven de ingang verraadt de functie van het gebouw (boeken als sleutel van kennis van goed en kwaad). Het was namelijk een leeszaal. De klokkentoren verwijst naar de verheffing van de arbeiders: ze zijn bij de tijd.

LOOP DOOR DE POORT DE TALMASTRAAT IN GA DAN RECHTS DE HENRIËTTE RONNERSTRAAT IN

Op de **hoek van het Henriëtte Ronnerplein** bevindt zich in de gevel een gebeeldhouwd portret van Floor Wibaut (groot promotor van de sociale woningbouw), in 1951 gemaakt door van Frits Sieger.

Ook voor dit plein ontwierp Michel de Klerk arbeiderswoningen, als het ware in spiegelbeeld van het Therèse Schwartzplein. De twee pleinen, de twee scholen van het Berlage Lyceum en het Y-vormig stratenplan van de P.L. Takstraat met de symmetrische woningcomplexen, vormen als het ware één geheel. Berlage had hier oorspronkelijk een ziekenhuis gepland, maar het gebied werd herbestemd voor woningbouw; het oorspronkelijke stratenplan werd echter aangehouden.

AAN HET EINDE VAN DE STRAAT KOM JE WEER UIT BIJ DE JOZEF ISRAËLSKADE

Rechts ligt het tweede, in spiegelbeeld gebouwde onderkomen van het Berlage Lyceum (oorspronkelijk de Handelsschool). Ook hier weer gereconstrueerde **beelden** van Krop hoog op de middenrisaliet van de gevel: twee identieke beeldhouwwerken 'Menselijke energie'.

Energie met gespreide armen en benen; de vrouw met druiven boven energie staat voor vruchtbaarheid. Daarboven drie figuren: landbouw (met korenschoof), industrie (met stoomlier) en handel (met koopwaar). Het geheel wordt bekroond door twee mannen en een vrouw die elkaar omarmen, kijkend naar de verte.

Vanuit de vruchtbaarheid van de aarde en het menselijk handelen (industrie en handel) kijkt de mens met vooruitziende blik naar de toekomst. De beelden beneden in de gevel verwijzen naar de functie van deze voormalige handelsschool (handjeklap en vrouwen met handelswaar).

VERVOLG DE JOZEF ISRAËLSKADE MET HET WATER AAN JE RECHTERHAND

STEEK DE VAN WOUSTRAAT OVER EN BLIJF AAN DEZE KANT VAN HET WATER DE JOZEF ISRAËLSKADE VOLGEN!

Aan de overkant van het water (*alleen kijken, niet ernaartoe lopen*) bij café de Rijnbar, bouwde Gerrit Jan Rutgers aan weerszijden identieke appartementencomplexen met golvende balkons. De ronde torens herinneren aan stadspoorten. Architecten van de Amsterdamse School plaatsten vaak torenachtige bekroningen bij gebouwen op de hoeken van de straten.

De Rijnbar was in de jaren dertig een trefpunt van intellectuelen. In 1935 schreef Herman Middendorp een detectiveroman genaamd 'De moord in de Rijnbar'. Tijdens WO II bevond zich in het café het hoofdkwartier van verzetsgroep De Jong.

Hendrik Wijdeveld ontwierp de ernaast gelegen gevelwand met wit gestucte overstek. In zijn gevel overheersen horizontale raamreeksen. Jammer dat er later kunststof kozijnen werden gebruikt en de gevel deels verwaarloosd is. Wijdeveld benadrukte in zijn lange gevels de massaliteit.

LOOP VERDER LANGS DE JOZEF ISRAËLSKADE

Op de Jozef Israëlskade 415 schreef Reve 'De Avonden'. In het boek heet de straat nog de Schilderskade. Reve schreef het boek op de eerste verdieping van zijn ouderlijk huis aan de Schilderskade 66. Na WO II werd de naam gewijzigd in Jozef Israëlskade. Een klein tegeltje aan de wand met '**Egters 66**' verwijst hiernaar.

GA VOOR HET HUIS VAN REVE LINKSAF DE DIAMANTSTRAAT IN

De geelgroene raamkozijnen, maar ook het gebruik van een miskleur (groene, gele, paarse en rode) bakstenen, zijn kenmerkend voor architect Johannes van Epen. Typerend voor hem zijn ook de erkers met steunberen. De steunberen verlenen monumentaliteit en de aan weerszijden van een steunbeer geplaatste erkers gaven de bewoners een goed zicht op de straat.

OP DE KRUISING VAN DE DIAMANTSTRAAT EN DE SMARAGDSTRAAT STAAT LINKS EEN BADHUIS

Vanaf 1911 bevorderde de gemeente de 'waterbeschaving' met de bouw van volksbadhuizen. Dit door Westerman ontworpen **badhuis** was tot in de jaren zeventig in gebruik. Het had een apart mannen- en vrouwendeel met elk acht stortbaden en twee badkuipen. In de jaren tachtig werden de volksbadhuizen overbodig. De meeste werden omgebouwd tot café of theater.

LOOP OM HET BADHUIS HEEN EN BLIJF AAN DE ACHTERKANT AAN DE LINKERZIJDE

Hier ontwierp Flip Hamers de **dorps en traditioneel aandoende laagbouw** om ouderen te huisvesten in opdracht van Woningvereniging Eigen Haard. De gevelsteen met de man met hamer en de oude vrouw met het hondje, is van Jan Schultsz.

De dubbelschool aan je rechterhand (een school met een jongens- en een meisjesdeel met aparte ingangen) is van Nicolaas Lansdorp. De beeldhouwwerken boven de beide ingangen met zittende voorlezende faunen, die hun verhalen door raven in het oor gefluisterd krijgen, zijn van Hildo Krop.

LOOP WEER TERUG NAAR DE VOORKANT VAN HET BADHUIS EN GA RECHTDOOR DE SMARAGDSTRAAT IN EN VERVOLGENS WEER RECHTSAF DE TOPAASSTRAAT IN

Merk het verschil op tussen de woonblokken van de **Smaragdstraat** links en rechts. Aan de linkerkant hebben de **steunberen** dezelfde kleur als de woningen. Rechts zijn de steunberen in een donkerder steensoort, hetgeen meteen veel spannender oogt. Van Epen plaatste sommige woningblokken in de **Topaasstraat** naar achteren, zodat er ruimte vrij kwam voor groen.

NA DE POORT LINKSAF DE JOZEF ISRAËLSKADE OP, SLA BIJ DE AMSTEL RECHTSAF EN LOOP OVER DE KRAMERBRUG

Brug 400 de P.J. Kramerbrug (1917 ontworpen, in 1922 gerealiseerd) is een van de mooiste voorbeelden van bruggen in de stijl van de Amsterdamse School. Aan beide zijden van de brug is er veel te zien. De koppijlers werden door Hildo Krop afgedekt door gebeeldhouwde zeehonden. Ook de ridder (Gijsbrecht van Amstel) met het koggeschip ter weerszijden van de zijdoorgangen, zijn van zijn hand. Aan de kant van de Amstel maakte hij mannenkoppen.

In het smeedwerk van de balustrades kun je golfbewegingen en scheepstuigages herkennen. Bijzonder zijn ook de beide met getand metselwerk en maïskolfachtige ornamenten bekroonde brughuisjes, die oorspronkelijk bestemd waren voor de afdeling Beplantingen en het Gemeentelijk Energie bedrijf. In een van de huisjes is nu het kleinste theatertje van Amsterdam gevestigd: kinder verteltheater **Het Bruggehuisje**.

GA RECHTSAF DE AMSTELKADE OP EN METEEN DAARNA LINKSAF DE HOLENDRECHTSTRAAT IN

Het woningcomplex op **de hoek Amstelkade en Holendrechtstraat** van Margaret Kropholler Staal (nr. 1 tot 35) oogt veel expressiever dan de strakkere gevel van Hendrik Wijdeveld aan de overkant (nr. 2 tot 6).

Anders dan Kropholler benadrukte Wijdeveld met zijn langgerekte gevel rechts de massaliteit ervan. De strakke gevel wordt slechts onderbroken door zwart geglazuurde tegels boven de ingangen, de zolders en de hoekpartij.

Steek geregeld de straat over om het geheel te kunnen overzien.

Margaret Kropholler Staal was de eerste professionele vrouwelijke architect. Haar **woningcomplex** omvat de hele Holendrechtstraat. Ze accentueerde de trappen naar de verdiepingen met ronde golven, alsof de gevel naar binnen krult.

Ter hoogte van de twee dwarsstraten, waar de gevels meters naar achteren springen, geven golvende balkonnetjes met randen van kiezelbeton een speels accent. Ook de zigzaggende raampartijen beneden vallen direct in het oog. Op de dakrand geven rode sierspitsen de punten aan waar het blok inspringt. De plattegronden van de erachter liggende woningen zijn niet van haar hand.

Aan de rechterkant nr. 12 tot 40 ontwierp Lansdorp twee identieke woningblokken met in het centrum een u-vormig hofje. De toegangen tot het hofje worden geflankeerd door cilindervormige uitbouwsels. Op het bovenste deel zijn smeedijzeren ornamenten aangebracht met de stichtingsdatum. De bovenverdieping wordt gesierd met bakstenen cordonbanden.

SLA RECHTSAF DE MEERHUIZENSTRAAT IN EN JE KOMT UIT OP HET MEERHUIZENPLEIN

Liesbeth van der Poll paste haar nieuwbouwgedeelte (bij de onderdoorgang) knap aan bij de bestaande architectuur.

Aan je rechterhand ligt de St. Catharinaschool. Oorspronkelijk waren er in deze corridorschool (met lokalen aan een kant van de gang) twee scholen gevestigd (aan beide kanten van het hoge middendeel, waar de gymzaal gevestigd was, een school). De roedeverdelingen in de houten kozijnen, de golvende lijnen en de mooie deuren verwijzen naar de Amsterdamse School (mogelijk Nicolaas Lansdorp).

In de **nieuwbouw** aan weerszijden van het plein heeft Liesbeth van der Poll met haar zigzaggende gevels en haar raamindeling succesvol aansluiting gezocht bij de golvende vlakken van de Amsterdamse School-architectuur. Ook de afwisselende plint van donker metselwerk met het geel bakstenen bovengedeelte verwijst hiernaar.

SLA DIRECT OP HET PLEIN LINKSAF EN VIA EEN KORT STUKJE KROMME MIJDRECHTSTRAAT KOM JE OP DE VRIJHEIDSLAAN

Aan weerszijden van de Kromme Mijdrechtlaan ontwierp Michel de Klerk vlak voor zijn dood in 1923 dit woningcomplex. Het pand loopt verder op de Vrijheidslaan.

Hendrik Berlage ontwierp in 1915 een stedenbouwkundig plan voor de uitbreidingswijken van Amsterdam Zuid. Bij Plan Zuid worden de kaarsrechte straten en langwerpige bouwblokken slechts door enkele hoofdassen doorsneden.

De Vrijheidslaan (tot de inval in Hongarije in 1956 Stalinlaan genaamd en voor de oorlog Amstellaan), de Rooseveltlaan en de Churchillaan vormen samen een Y. Geometrie lag aan de basis van Plan Zuid (vooral drie- en vijfhoeken). Symmetrie en zichtassen zijn belangrijke elementen in dit plan.

Behalve de toegangsbrug (de Berlagebrug uit 1932) ontwierp Berlage geen bouwwerken voor Nieuw Zuid. De meeste gebouwen zijn rond de jaren twintig ontworpen door architecten van de Amsterdamse School. Sinds 2017 is het hele gebied een beschermd stadsgezicht.

De voor de Vrijheidslaan aangezochte architecten moesten op een harmonische wijze vorm geven aan woningblokken van verschillende bouwondernemers (soms wel vijf per blok) over een gevellengte van 200 meter. Het straatbeeld had hierbij de grootste prioriteit.

De achter de gevels liggende appartementen hadden een dubbele kamer en suite, twee slaapkamers en een keuken, maar beschikten niet over een badkamer. Er werd schande over gesproken dat architecten alleen voor de buitenkant verantwoordelijk waren. Vandaar dat architecten van de nieuwe zakelijkheid spottend over schortjesarchitectuur spraken: er werd te weinig rekening gehouden met de bewoners, het ging te veel om de buitenkant.

De langgerekte geel bakstenen gevel aan de overkant van de Vrijheidslaan is van Piet Kramer en het blok rechts daarvan met rode deuren is van Pieter Marnette.

Om ook bij de dwarsstraten continuïteit te behouden, ontwierp één architect de gevels aan beide zijden van die straat. De architecten moesten dan hun woningblokken op elkaar laten aansluiten. Beide architecten (De Klerk en Zietsma) ontwierpen gezamenlijk de percelen Vrijheidslaan 52 – 56. Het hele woningcomplex, vanaf nr. 46 tot de Amstel en tot nr. 56 is van De Klerk. Het complex vanaf nr. 56 richting Victorieplein is van Zietsma.

SLA RECHTSAF, RICHTING VICTORIEPLEIN EN STEEK DE RIJNSTRAAT OVER WANDEL VIA DE ARCADE VAN DE WINKELGALERIJ VAN CORNELIS KRUYSWIJK RICHTING VICTORIEPLEIN.

BLIJF RECHTS AANHOUDEN, RICHTING CHURCHILLAAN

In het plantsoentje van het Victorieplein staat het **beeld van Berlage** van Hildo Krop. In 1956, het jaar dat Krop de eretitel 'Stadsbeeldhouwer van Amsterdam' ontving, werd hem de opdracht verleend, maar door ziekte was het beeld pas in 1966 af. Hij was toen al bijna tachtig. Op de sokkel staan een metselaar, een steigerbouwer, een opperman en een tekenaar. Het is een eerbetoon aan alle anonieme arbeiders, die onmisbaar waren bij de uitvoering. De communist Hildo Krop, die als stadsbeeldhouwer honderden beelden maakte voor Amsterdam kreeg eens van Zadkine te horen: "Nom de Dieu, tu dois être millionnaire!"

Achter dit beeld staat de '**Wolkenkrabber**' (46,50 meter hoog) van Frits Staal uit 1930. Het behoort samen met de 'Nirwanaflat' in Den Haag tot de eerste hoogbouwprojecten in ons land. Het gebouw heeft ook functionalistische kenmerken. Het functionalisme komt terug in de liften, vuilstortkoker, het centrale belsysteem en een taatsscharnier in de ramen, waardoor de ramen van binnenuit te reinigen zijn). Deze functionele ideeetjes werden hem aangereikt door zijn vrouw, Margaret Kropholler.

HOUD RECHTS AAN EN VOLG DE CHURCHILLAAN TOT DE WAALSTRAAT

Ter hoogte van de Waalstraat staat in het groene middengedeelte een **bronzen beeld van Wilhelmina Drucker**. Zij was de voorvechtster voor vrouwenemancipatie, aan wie de naam 'Dolle Mina' van de tweede feministische golf werd ontleend. Op de sokkel plaatste (verzetsstrijder) Gerrit van der Veen in 1938 haar profiel en onder meer de teksten 'Vrouwen houdt de fakkel brandende' en 'Vrije Vrouwenbeweging 1889-1925'.

SLA RECHTSAF DE WAALSTRAAT IN EN LOOP DOOR TOT AAN DE HOUTEN VOETGANGERSBRUG

Aan de overkant aan weerszijden van deze brug ligt het **Berlage Lyceum** (twee symmetrische, op het beeldhouwwerk na, gespiegelde schoolgebouwen), die eerder beschreven werden.

SLA LINKSAF EN GA DE AMSTELKADE OP

Het woningencomplex **nr. 66 tot en met 75** met de balkonnetjes met de gebolde ijzeren leuning als blikvangers, werden ontworpen door Gerrit Jan Rutgers (1924). De kleurstelling (rood-donkergroen) van de voormalige winkelpanden op de begane grond, valt ook in het oog. De winkels werden al vrij snel na de oplevering verbouwd tot woningen, waarbij de winkeldeuren werden weggehaald en de deuren voor de begane grond en de erboven liggende verdiepingen naast elkaar werden geplaatst.

Op de Amstelkade 95 tot en met 105 (tussen de Slingerbeekstraat en de Maasstraat) bouwde Gerardus Loogman een zestal huizenblokken rond een gemeenschappelijk binnentuin. Vanwege de geringe hoogte valt dit sociale woningbouwcomplex direct in het oog.

Op beide hoeken van de Amstelkade en de Scheldestraat bouwde Rutgers de met torens bekroonde hoekblokken in een soort overgang architectuurstijl.

SLA RECHTSAF EN STEEK HET WATER OVER

GA DAARNA LINKSAF OVER DE JOZEF ISRAËLSKADE EN DE RUYSDAELKADE NAAR DE ROEICLUB

Op de brug voor R&ZV de Amstel vervaardigde Hildo Kop de granieten pijlerbekroningen, waarvoor hij geïnspireerd zou zijn door een gedicht van Abraham van Collem: 'De kunstenaar, die de mensen de weg naar de hemel wijst'. Een man heft zijn hand met naast hem een moeder met kind en nog enkele figuren, en pelikanen en bloemen. Aan de andere kant (links) staat weer een mannenfiguur omringd door hoofden met sterren aan het firmament

